

ԵՏՅՐԱՏԻ
ԵԺԱՆԱԳԻՆ
ԻՐԱԴԱՐԱՆ

№ 97

№ 97

ԳԵԶԱՍ ՍԱՐԶԱՆ

Գ Յ Ո Ւ Լ Ն Ա Ր Ա

(Արեւիկեյան պոեմներ)

ԳԵՏԱԳԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՌԻՔ-ՅՈՒՆ
ՊԵՐՏԳԱՆ 1985

891.99
Ղ-27

19 NOV 2011

ՊԵՏՂՐԱՑԻ ԵԺԱՆԱԳԻՆ ԳՐԱԳԱՐԱՆ

№ 97

№ 97

891.99
u. 27

Գ Յ Ո Ի Լ Ն Ա Ր Ա

(Արեւիկայան պոեմներ)

$\frac{1008}{37263}$

У. 4 У. 6 2 Р. 8 У. Р. 4 2 0 1 3 8 0 1 6
6 0 1 У. 6 1 9 8 5

Պատ. խմբ. Ռ. Արայան
Տեխ. խմբ. Տ. Խաչվանյան
Արքագրիչ Ս. Շահբազյան

Պետերատի տպարան
Գլավլիտ 255. Պատվեր 833
Հրատ. 3374. Տիրաժ 5000

ԳՅՈՒԼԽԱՆԴՍ

1

— «Պարսկունի, վարդի պես մի աղջիկ ես,
Թուփի պես դալար ես դու,
Կարծես թե Շիրազի մեծ բախչից ես
Ու բույր չես տվել մարդու»:

— «Պարսկունի, աչքերդ նշի ձեռն,
Սաթի պես բիրբրեղ սև,
Ու թռչող ծիծեռի գույգ թևեր են
Հոնքերդ կամար ու կեռ»:

— «Պարսկունի, քեզ արևը սիրել է,
Թիթեռն էլ սիրել է քեզ»:

— «Պարսկունի, չարսավորդ սաթին է սև,
Ամպի պես պատել է քեզ»:

2

Այդպես են յերգել քեզ, պարսկունի,
Իրանցի շահիրները տրփոտ,
Շահիրները քո հարեմ յերկրի,
Ու զգիշերից մինչև առավոտ...

Այդպես են յերգում հիմա էլ
Աֆիոնով հարբած Իրանում,
Ուղում են յերգել ու հմայել,
Իրանցի հազար խաս խանութ:

Բայց ուր եւ Իրանը քո հիմա,
Դու ապրում ես ուրիշ մի յերկրում,
Ուր չկա հաշիշ ու հինա,
Ու մեկը քեզ յերգեր ե գրում:

Գուցե դու ոտար ես այդ յերկրին,
Ձեռ յեղել գուցե Իրանում,
Չգիտես թե ինչպես քեզ բերին,
Ձեռն պատմել, դու չես իմանում:

... Յերևի իրանցի մի թաշիր,
Բարձել ե ուղտերի մեծ շարան,
Ու մի որ բերել ե նուշ ու չիր,
Նս յերկրում ծախելու համար:

Ու վերջին ուղտերի վրա,
Վոսկեկար փարդեքով նախշած,
Բարձել ե զույգ-զույգ քաջափա,
Ու իր հետ բերել ե իր կանանց:

Ու իր հետ բերել ե—ուղտապան
Մի թշվառ Յուսուֆ կամ Հասան,
Վոր բորիկ ե քայլել վողջ համբան,
Ու հասել ե ետեղ՝ Յերևան:

Ու իր հետ, իր կանանց համար,
Բերել ե յեթիմ մի դարավաշ,
Յնցոտի հազած մի Բահար,
Որավարձը մի հատ չոր լավաշ:

Յեվ հետո՝ ով իմանա ինչո՞ւ,
Չի ուղել յետ դառնալ Իրան,
Խանութ ե բացել թիրմաշու,
Հաստատվել ե ետեղ՝ Յերևան:

Յեվ ապա՝ որեր են անցել,
Տարիներ են անցել յերևի,

Ուղտապանն ու Բահարը թաշիրի
Դռանը դուր են անացել...

Ու մի որ սիրել են իրար,
Կամ թաշիրը «խղճացել ե» նրանց,
Քյարին ե արել շարիաթով,
Յերկուսին տվել ե միմյանց:

Հնորյա եղ արմատն իրանցի,
Տվել ե շատ ճյուղեր, վոր հիմի
Եղ ճյուղերը ծաղիկներ են բացել,
Վոր քեզ պես մի աղջիկ լինի:

3

Հիմա դու ԿԻՄ ունես դոշիզ,
Դյուլխանդա, ջահել կոստոմոլկա,
Դու ցրել ես դարերի փոշին,
Քեզ վրա ել Հարսավ չկա:

Բայց գիտես, սերունդներ մեռան
Թաշիրի ու խանի հուռ,
Ու նրանց շիրիմներ Վրա
Նորաբաց մի լավա յես դու:

Հիմա քո մեջ պայքարն ե յետում,
Հիմա դու վազքի հետ որերի,
Դյուլխանդա, նոր կյանքն ես կռում
Վազվա Յուսուֆի ու Բահարի:

Հենց այդ ե, վոր հուղում ե հոգիս,
Հենց այդ ե, վոր գղում եմ, վոր կաս,
Դյուլխանդա, սիրելի պարսկուհի,
Արևի պես վառման կոստոմոլկա:

ԳՅՈՒԼՆԱՐԱ

Ե՛ւ, խանի յերկիր, թաջիր յերկիր,
Գյուլնարի պես վարդ Շիրազում չկար,
Գյուլնարի պես վարդ, հարեմի յերկիր,
Իրանի վոչ մի հարեմում չկար:

Ղեյլանի ծուխը թե յերկինք յեղներ,
Աստղերին հասներ՝ ենպես լույս չկար,
Գյուլնարի սիրտը վոնց արե լիներ,
Արեք վկա՝ Իրանում չկար:

Մայիսին բացվող նշենին անգամ
Գյուլնարի բույրն ու հմայքը չուներ,
Անձրեից հետո յեսամանն անգամ
Գյուլնարի քաղցը թովչանքը չուներ:

Ե՛յ, խանի յերկիր, թաջիր յերկիր,
Գյուլնարի պես վարդ Շիրազում չկար,
Գյուլնարի պես վարդ, հարեմի յերկիր,
Իրանի վոչ մի հարեմում չկար:

1

Մի աղջիկ եր, ապրում եր Իրանում,
Գորգագործ մի աղջիկ եր նա,
Նա մի ծեր հայր եր խնամում,
Գյուլնարա եր անունը նրա:

Սիրուն եր Գյուլնարան, շատ սիրուն,
Թիթեռից թովտուն եր նա,

Աչքերին սյուրմա չեր քաշում,
Չեր դնում մազերին հինա:

Նա խանի խանութների համար
Հյուսում եր համամի խալիչա,
Շիրազի վարդանոցից ել վառ—
Բայց խանի խանութների համար:

Խփում եր դանակը հինվածքին,
Կտրում եր թելերը գունագեղ,
Գյուլնարի հինած գազգյահին
Շիրազը կարող եր նախանձել:

Գյուլնարի հյուսած վարդերից
Կխարվեր բյուլբյուլը անգամ,
Նա կարող եր մետաքսի թելերից
Պարտեզներ հյուսել անթառամ:

Մի աղջիկ եր, ապրում եր Իրանում,
Գորգագործ մի աղջիկ եր նա,
Նա մի ծեր հայր եր խնամում,
Գյուլնարա յեր անունը նրա:

2

Գյուլնարա, սիրուն Գյուլնարա,
Ղալամբյար հոնքերիդ տակին
Թախի՞ծ կա աչքերիդ վրա,
Գյուլնարա, սիրուն Գյուլնարա:

Մաղկազարդ չթով սքողված
Սրտիդ մեջ ու հոգուդ վրա
Տրտունջ կա, բողոք կա պահված,
Գյուլնարա, վշտոտ Գյուլնարա:

Գյուլնարա, գորգագործ աղջիկ,
Քո յերկրի բոլոր արևի տակ
Հասնում ե քաղամ ու նարինջ,
Բուրում են գաշտերը թովիչ:

Սակայն դու արևի կարոտ,
Արևից ժպտա չես քաղել,
Տրտունջոտ քո հոգու համար՝
Նարինջը կարիճ ե դառել:

3

Լսվում ե մրմունջը թառի,
Նվում ե սեզահը վերից,
Ճմլվում ե սիրտը Գյուլնարի,
Ծիծաղներ են լսվում հարեմից:

«Շարյաթին դեմ դնալ չի լինի,
Ուրացում ե առանց չաղբայի,—
Կարծես թե լսվում ե խանի
Խոսքերը ականջին Գյուլնարի:

Կարծես թե տեսնում ե նրան,
Զդում ե սարսափն ահարկու,
Բայց հյուսում ե հինվածքի վրա՝
Կուտակված տրտունջը իր հոգու:

Խալիչա ե հյուսում Գյուլնարան,
Հույզերից ե հյուսում կարծես նա
Ահա նա հինվածքի վրա
Նկարում ե պատկերը իրա:

Ահա նա կանգնած ե հետեղ,
Մետաքս թելերից հյուսած,
Աչքերը վառվում են կարծես
Ջարսավը նետել ե նա ցած:

. . . Լսվում ե մրմունջը թառի,
Նվում ե սեզահը վերից,
Հուզված ե սիրտը Գյուլնարի
Հարեմի թառից ավելի:

4

Ու մի որ, յերբ արեն յելավ,
Ու ժպտաց Իրանի վրա,
Դուրս յեկավ Գյուլնարան տնից՝
Խալիչան ձախ ուտի վրա:

Հասավ նա պալատը խանի,
Գորգազարդ ոթախը նրա,
Կլկվում եր ջուրը դեյլանի՝
Խանի դեմ, սանդալի վրա:

Ղեյլանի հուզված ջրի պես
Թալտում եր սիրտը Գյուլնարի,
Ամոթով խոնարհվեց նա կարծես,
Ու դժկամ բարեկց խանին:

— Գյուլնարան նվեր ե բերել,
Գյուլնարան տրտունջ ունի, խան,
Թույլ տուր, վոր բոլորի հետ մեկ տեղ՝
Գյուլնարան դեն դցի չաղբրան:

Յեվ փոեց նրա դեմ ու դեմ
Խալիչան՝ բողբոլ իրա,
Գյուլնարան կանգնած եր հետեղ,
Համարձակ, առանց չաղբրա:

— Ջնդան, շնն,— խանը վորոտաց,
Դղրդաց պալատը աղմուկից,
Գյուլնարան ճչաց, ընկավ ցած,
Յերեսին իջած ապտակից:

Ներս ընկան ծառաները խանի
Յեվ կանայք խանի հարեմից,
Փռվել եր մարմինը Գյուլնարի,
Գյուլնարան տնքում եր ցավից:

—Դուրս տարեք, թող մորթեն զքան,
 Թող փրթեն առաջը շների,
 Իմ հողում առանց չաղբըս
 Վոչ մի կին չպետք և ապրի:

Գյուլնարան, գորգագործ աղջիկ,
 Քո յերկրի բոլոր արևի տակ
 Հասնում ե քաղամ ու նարինջ,
 Բուրում են զաշտերը թովիչ:

Սակայն դու արևի կարոտ,
 Արևից ժպիտ չես քաղել,
 Տրտունջիտ ըստ հոգու համար՝
 Նարինջը կարիճ ե քառել:

5

Այդ ուրը իբրևնային պահին,
 Արյունը հոսեց Գյուլնարի,
 Մեռավ նա արևի կարոտ,
 Իրանի գյուլը սաքահին:

Ե՛յ, խանի յերկիր, թաղի յերկիր,
 Գյուլնարի պես վարդ Շիրազում չկար,
 Գյուլնարի պես վարդ, հարեմի յերկիր,
 Իրանի վոչ մի հարեմում չկար:

Ղեյլանի ծուխը թե յերկինք յեկներ,
 Աստղերին հասնե՞ր՝ ենպես յույս չկար,
 Գյուլնարի սիրտը վո՞նց արև լինե՞ր,
 Արևը վկա՞ Իրանում չկար:

1930

ԹԱՌՁԱՆԻ ՄՈՐՄՈՔԸ

Շեշկիլանի բաղերի մեջ,
 Թաղերի մեջ կեր ու խում ե,
 Բյուրբյուրների խաղերի մեջ
 Վարդի թուփը արնախում ե,
 Հարեմի մեջ հերթ թառի
 Սրտի նման բաբախում ե,
 —Թառզան, սիրած, գյոզալ յարիդ
 Կամքը իր հոր փափախում եր:

Յեսամանի ծառը ունեք
 Յարիս նման խառ չրթունքներ,
 Սև խաղողի թաղը ունեք
 Յարիս նման սև աշունքներ,
 Բյուրբյուրների բաղը ունեք
 Յարիս այտերն—վարդի թերթեր,
 —Թառզան, սիրած, գյոզալ յարիդ
 Հոր քար սիրտը՝ ամուր բերդ եր:

Թառի առաջ սիրտս բացի,
 Յարի ցավը թառն լնչ անի,
 Վարդը տեսա՞ դարզս լացի,
 Վարդը աչքի ցոյն լնչ անի,
 Թաց աչքերըս տվի բարձին,
 Վախ, չոր բարձը ինձ լնչ անի,
 —Թառզան, սիրած, գյոզալ յարիդ
 Հերթ՝ հացով ծախեց խանին:

Մի թափան ազատ չոքեց զըռան,
 Շեմքին ախր են իմ սիրտն եր,
 Խանի ուղտը կոխեց վրան,
 Սիրտըս ախր սիրով լիքն եր,
 Յարբա խանին խաղալիք է,
 Ինձ համար նա կյանքս ինքն եր,
 — Թառփան, յարիզ համար բերած
 Խառ բյաջաֆան մահով լիքն եր:

Ե՛յ, բաղամաղյուլ չաղբան վրբան
 Բյաջաֆի մեջ յարբա ինքն եր,
 Ռանգը յարիս գեղին զաֆոռան՝
 Աչքիս առաջ մահըս ինքն եր,
 Ուղտը կանգնեց՝ յարբա վրան,
 Վտալերի տակ, վախ, իմ սիրտն եր,
 — Թառփան, սիրած, գյոզալ յարիզ
 Ուղտի վրա հարեմ տարան:

1933

Ի Ր Ա՛ Ն Ի

Ա. Ռ. Ա. Զ. Ի. Ն. Յ. Ե. Բ. Գ.

1

Յերգում եյին փողոցում, շուկաներում քաղաքի,
 Բակերի մեջ, ամենուր, յերկու յերգիչներ,
 Մինչև արև թազունին իր ծիրանին հավաքի,
 Մինչև կապույտ շղարշով յերեկոն իջնեց.
 Մինչև ազանը ձգվեք խորախորհուրդ մըմունջով
 Կտուրներից հողաշեն ու մղկիթներից,
 Մինչև ազբասը վերջին, կյանքի դառը տրտունջով
 Աղերսները վուրածախ կտրե՜ր տներից,
 Մինչև աղոտ լույսերով փայլեք ամեն ապակի,
 Ու սե չաղբայի նման գիշերը լիջներ,
 Յերգում եյին փողոցում, շուկաներում քաղաքի,
 Բակերի մեջ, ամենուր, յերկու յերգիչներ:

2

Սիրում եյին այդ յերկու յեղբայրներին հարազատ,
 Յերգիչներին՝ հոգեթով հույզերի աղբյուր,
 Նրանք յերկու յեղբայրներ իրենց յերգերով՝ ազատ
 Մտնում եյին ամեն սիրտ, բացում ամեն դուռ
 Նրանք յերկու յեղբայրներ, յերկու ծաղկած նշենի,
 Յերկու արփի նորածագ, յերկու վարդատունկ,
 Նրանք յերկու յեղբայրներ, կարեքը միշտ փեշերին,
 Ամեն գիշեր մխասին դնում եյին տուն:

Մեկ մեկու դեմ տիրով լի, մեկ մեկու դեմ սրտաբաց,
Բայց ժողովրդած սրտերում հոգսը միշտ արթուն,
Նրանք յերկու յերգիչներ՝ յերգի մրմունջով հաբբած,
Յերգացներով հոգեթով մտնում էյին քուն:

3

Ու յերբ բացվում եր արփին, փռում աշխարհի վրա
Նարինջագույն մետաքսի քնքուշ դադիւփան,
Յերբ նյաւլի սարերից իջնում եր հովը ահա՝
Համբուրելով անցնում եր ամեն վարդաստան,
Յերբ Իրանի վարդաբույր կանանց աչքերի նման
Բացվում էյին վարդերի կոկոնները վառ,
Բուրում էյին ջինջ ոգում ունան, վարդ ու յեսաման,
Խճում էյին արևի ճաճանջները դառ,
Ու յերբ բացվում էյին նուրբ շուշանները սադափի,
Քերթիկներով լուսածոք՝ աստղի թարթիչներ,
Յերգում էյին փողոցում, շուկաներում քաղաքի,
Բակերի մեջ, ամենուր, յերկու յերգիչներ:

4

Յեւ հնչում եր այդ յերկու յերգիչների սրտահույզ,
Սրտամորմոք թախիծի յերգը վարարում,
Յեւ հնչյունները յերգի՝ վորպես հույզերի վողկույզ,
Ծախում էյին կսկիծով նրանք բազարում:
Յեւ հնչյունները յերգի սառում էյին շուկայի
Մութ կամարների ներքո, ընկնում էյին վար,
Վորպես անկենդան մետաղ պղնձաձույլ մի շահի,
Իբրեւ յերգի, հույզերի ու արցունքի վարձ:
Յեւ հավաքում էյին լուռ յերգիչները այդ յերկու
Շահիները պղնձի անկենդան ու պաղ,
Գնում էյին ընկճված, ամոթահար ու նկուն,
Անցնում էյին շուկաներ, մտնում թաղից թաղ:

5

Ու տարածվում եր նրանց՝ Սաֆարի ու Զեյնալի
Յերգի հռչակն ամենուր, մտնում տնից տուն,

Նրանք մի գույգ յերգիչներ հարադատ ու սիրալի,
Ծաղկոցների բուրմունքը նրանց ջինջ սրտում:
Նրանք մի գույգ յերգիչներ ու աշխարհում վարդաստան
Վարդերի փուշն եր միայն բաժինը նրանց,
Այդպես յերգով չեր մտել վոչ մի սոխակ Գյուլիստան՝
Խանչալները հոգսերի սրտերում խրած,
Այդպիսի յերգ չեն լսել շուշանները սադափի,
Յերբ վոր դեփյուռը նրանց շուրթերին իջներ,
Յերգում էյին փողոցում, շուկաներում քաղաքի,
Բակերի մեջ, ամենուր, յերկու յերգիչներ:

ՅԵՐԿՐՈՐԻ ՅԵՐԿ

1

Արդուլ խանի հոյաշեն պարտեզները անսահման,
Ոթխները գորգազարդ՝ մետաքս ու առլաս,
Արդուլ խանի մարմարե ապարանքը անսահման,
Մնդուկներում՝ մարգարիտ, գոհար ու ալմաստ.
Արդուլ խանի ուղտերի շարանները անհամար,
Մետաքս գորգերով բեռնած ձգված Հինդ ու Ջին,
Արդուլ խանի բաղերում վորքան, վորքան նուշի ծառ,
Վորքան թաղեր խաղողի, ծիրան ու անշիր,
Արդուլ խանի հարեմում վորքան լուսաշող գոհար,
Ադամանդներ շողշողուն աստղերից վճիտ,
Արդուլ խանի պարտեզի վարդերից ել թարմ ու վառ
Քանի՜ չքնաղ փերիններ հարեմի միջին:

2

Ապարանքի դեմ դիմաց ավազանը մարմարի,
Շատրվանը ալմաստի հալոցք ե ծորում,
Շուրջը գորգերն ալվան ծաղիկների, վարդերի,
Վորոնց վրա արեն իր գույներն ե ցողում:
Սանդուխներին՝ մետաքսե առեղնակար բարձերին,
Նստոտել են անկանոն կանայք Արդուլի,
Հովը իջել ե նրանց արեշումե վարսերին՝
Համբույր ու բույր տանելու վարդին, սյուսբուլին:
Յերկու ջահել դարավաշ սինիներով արծաթի,
Նախշուն ֆինջանների մեջ բերում են գյուլար,
Վարդի բույրով հագեցած, վորպես չքնաղ հեքյաթի
Հրաշք աղբյուրների ջուր, նրա պես գուլար:

3

Ու նրանց մեջ նստել ե հարեմի ծեր ներքինին,
Գլխին դեղին արախչին, հագին արխալուզ,
Վրան փաթթած յերկնազույն իր մեջկապը սաթինի
Դեմքը՝ թոշնած դեղձի պես, անրեխ, անսորուք:
Կատակում են նրա հետ ու քաշքշում են նրան
Շարժումներով գրգռիչ, լսիլը ու կրքոտ,
Արդուլ խանի հարեմի կանայք՝ սողունի նման
Գալարվում են, տապկալում իրքը նրա մոտ:
Ու քրքրում ե անզուր ծեր ներքինին հարեմի,
Յեւ կանացի իր ձայնով ձվձվում անզուր,
Բայց քաշքշում են նրան ու զալարվում են ելի
Աղաչանքը ներքինու իզուր ու իզուր...

4

Ավազանի շողշողուն, մարմար պուռնկին նստած,
Իր մտերին անձնատուր չքնաղ Նաջիրան
Բազամաձե աչքերի յերկար թարթիչները թաց՝
Կախել եր լուրթ ջրերին, գիշերվա նման:
Ու կարծես թե վարդերի ցուլն եր ընկել այտերին,
Կուրծքը յերնում եր իջնում, վորպես հովի խաղ,
Նկարել եր լուսաշող ավազանի հայելին
Նրա պատկերը նրբին, նոճու պես չքնաղ:
Յեւ ջրերի հայելում հեռւմ եր հուրձքը նրա,
Կարծես այդ հեքն եր հուզում կոհակները բյուր,
Կարծես զեփյուռը միայն վառ կարոտովը նրա,
Նրա համբույրի համար մտավ խաղաղ ջուր:

5

Արդուլ խանի հարեմի ադամանդն եր Նաջիրան,
Նրա զարդը սիրելի վողջ հարեմի մեջ.
Նրա հայրը հանդերում կյանքը մաշած մի չորան,
Աղբյուրների ջրերով զառնների պես խեղճ:
Ուրախ արտաբերում արարին արավ աղջկան,

Տվեց խանի հարեմին վորպես մի փեշքեշ,
— Աբարիչ տեր, — ասաց նա, — իմ սիրելի Նաջիբան
Խանում լինի բախտավոր՝ խանուհների մեջ,
Բայց հոգու մեջ ամպ ունեւր ու գոթախտ եր Նաջիբան,
Մոտենում եր ծեր խանին խորը նողկանքով,
Ու թոշնում եր ջրափի գյուլը սաքահու նման,
Յերբ թեքվում եր արեւը, իջնում յերեկոն:

6

Ավաղանի ափին մինչ՝ լուռ թախծում եր Նաջիբան,
Ու արցունքն եր լվանում վիշտը աչքերի,
Խանի կանանց ճանկերից, ցամքած աղվեսի նման,
Դուրս եր պրծել հարեմի ծերուկ ներքինին:
Ու ըրբջում եյին դեռ՝ նստած մետաքս բարձերին,
Հնչուն ծիծաղը նրանց առվի պես զուլալ,
Ղարավաշները նրանց, Արդուլ խանի հարսերին,
Բերում եյին սառնորակ շարբաթ ու գյուլար:
Ու յերբ արտմոթյաժը կախված՝ Նաջիբայի ամպի պես
Թարթիչները սեաթույր՝ ջրից բարձրացան,
Ծաղկոցից դուրս, փողոցում, անցնելով բակ ու պարտեզ,
Սրտակեղեք կանչի պես հասավ յերգի ձայն:

7

Տարածվում եր այդ յերգը, վորպես դառը սրտերի
Վշտամորմոր, սրտաբուխ արցունքների ծոր,
Յեվ հնչյունները լերգի իջնում եյին վարդերին,
Վորպես կաթիլ առ կաթիլ սրտից իջնող ցող:
Յեվ հնչյունները յերգի իջնում եյին սրտերին —
Հոգու հրդեհ եր կարծես բռնկել ողում,
Ձերմոթյունից այդ յերգի բույրն եր քամվում վարդերի,
Ու ներծծվում ամեն մի զգայուն հոգում:
Հնչյունները այդ յերգի այրում եր սիրտը նրանց,
Վորպես բոցի կաթիլներ պոկված արևից,
Լսում եյին մետաքսե իրենց ըարձերին նստած
Սիրունները մարմարե՝ խանի հարեմի:

8

Ու յերբ առեցին յերգի թրթիռները յեթերում,
Ինչպես մրմուռն աղանի իրիկվա պահին,
Ինչպես հանգչում ե խաղաղ ամեն գիշեր թփերում
Առունքի յեղերքի գյուլը սաքահին,
— Կանչի, ծերուկ, — ասացին սիրունները հարեմի,
— Կանչի թող գան ու յերգեն մինչև իրիկուն,
— Կանչի, ծերուկ, դեռ շատ կա մայրամուտին արևի,
Աղերսեցին մեկ առ մեկ նրանք ներքինում:
Ու ներքինին թոնթորաց, քիչ համառեց, արանջաց,
Հետո ժպտաց խորամանկ, բացեց փեշն իրա,
Յեվ արծաթի թումանը նրա փեշում ծնգաց,
Ու փայլ փռեց խորշոմած յերեսին նրա:

9

Յեվ մինչ զնաց ներքինին անցնելով բակ ու պարտեզ,
Կանայք կարգի բերեցին գլուխ ու վրա,
Սև մետաքսե ամպերի նրբին ծվենների պես
Իջան նրանց գլխերին ուրբանդ ու չադրա:
Սև մետաքսե ամպերի նրբին ծվենների պես
Դրկեց ամեն մի չադրա պայծառ մի լուսին,
Թաթախվեցին լույսի մեջ սև ուրբանդները կարծես,
Ու խմեցին լույսերը նրանց յերեսի:
Ու մինչ չընաղ Նաջիբան համբուրվում եր հովի հեռ,
Մինչև ուրբանդը նրբին յերեսին իջներ,
Ու մինչ հեռում եր խանդից վողջ պարտեզը բուրավետ,
Պարտեզ մառն սրտահույզ յերկու յերգիչներ:

10

Յեկան կանգնեցին նրանք խանուհների դեմ գիմաց,
Նրանք յերկու յերգիչներ, յերկու ուռ դալար,
Յերկու թխաղեմ ջահեյ, նախշուն արախչին դրած,
Ջուխտակ աչքերի վրա՝ ջուխտակ սև կամար:
Մեծը՝ Սաֆաքն ալելի բարձրահասակ ու գոգույն,

Փոքրը՝ Ջեյնալը սիրուն խոշոր աչքերով,
Վորոնց մեջ կյանքը կարծես լցրել եր վիշտ, տխրութիւն
Ու դարձրել էր նրանց տխրութիւնը գերող:
Կանգնել էին նրանք լուռ, յերկու ջահել յերգիչներ,
Յերկու յեղրայր հարազատ իրար կողք կողքի,
Աչքերն հառած յերկնքի փիրուզներին, դեպի վեր,
Հնչեց նրանց հոգեթով դողանշը յերգի:

11

Ծորաց թախիծը անհուն հնչուներէից այդ յերգի,
Սրտիացին ծաղկոցի վարդերը բոլոր,
Դուրսից դալար մի նոճի ավազանի յեղերքին —
Նաջիրան եր՝ խոհերի ծովի մեջ մոլոր:
Բուրեց ճերմակ մի շուշան թովչութիւնից այդ յերգի,
Նաջիրան եր՝ հառաչեց մորմոքով խորին,
Ծաղկած, փարթամ նշենին թափեց թերթերն իր ծաղկի,
Նաջիրան եր՝ արցունքի շիթերն աչքերին:
Աւազանը բլուրալիք գրկեց արեւ պայծառ,
Նաջիրան եր՝ Ջեյնալի պատկերը հոգում,
Զեփյուռն անուշ թովչութիւնը ծաղկանոցով անց կացալ:
Նաջիրան եր՝ սիրտ վառ ծաղիկ եր շոկում:

12

Յեւ թրթիւնները յերգի անձրեւի պես հորդառատ
Յերկու բույա ամպերից թափվում էին վար,
Արդուլ խանի հարեմի կանանց աչքերի առաջ
Բացում սիրտ, տանջանքի, վշտի մի աշխարհ:
Լսում էին նրանք լուռ ու նրանց հետ միասին
Վարդատառն եր հառաչում բույրերով բոլոր,
Յեւ ծաղիկները ասես վառ թերթերը լվացին
Թրթիւններով այդ յերգի՝ արցունքներ ծոր:
Յեւ մինչ հնչում էին մեղմ հնչուները այդ յերգի,
Համում եր որը արդեն իրիկիւ պահին,
Կուշ եր բերում նրբահյուս՝ առունների յեղերքին՝
Շեփորները գույնգգույն գլուխը սարահին:

13

Լռեց յերգը: Փանջարից աղախինը հարեմի
Գունաթափ ու ահարեկ կոացալ ներքե.
— Խանը դալիս ե, — կանչեց, ու կարծես մի անգամից
Մոռացվեցին վայրկյանում յերգիչ ու յերգեր:
Ու շփոթված վեր յելան սիրունները հարեմի,
Վորը բարձը մոռացած, վորը թաշկինակ,
Մեկն ելիւ սիրտը թողած սանդուխտների քարերին՝
Յերգի մորմոքով լեցուն թրթիւնների տակ:
Նաջիրան եր, մոտեցալ յերգիչներին այդ յերկու,
Քաշեց ռուբանդը դեմքից, վորպես մի լուսին,
Աչքերի մեջ բորբոքված կրակները իր հոգու,
Անխոս նայեց Ջեյնալի տրտում յերեսին:

14

Անխոս նայեց, հեռացալ, վորպես չքնաղ մի յերգ.
Վորպես հովը, անվրդով ջրերի վրա,
Վորպես մշուշ նրբաթիւ կապույտ ջրերից յեյած,
Վոր քաշում ե մետաքսե փեշերը իրա:
Ու Ջեյնալի ջինջ հոգում, համը պատկերի նման,
Մնաց թախծոտ աչքերի անմար մի հայացք,
Մնաց ամպի պես տրտում չքնաղազեղ Նաջիրան՝
Մունջ հայացքը Ջեյնալի աչքերին հառած:
Յեւ մինչ մարած աչքերից հարեմի ձեր ներքինու՝
Կարծի պես թունավոր հայացքը իջներ,
Թողին պարտեզը չքնաղ, սև շահիներ ձեռքերում,
Ու հեռացան գլխիկոր յերկու յերգիչներ:

Խոր քնի մեջ ընկղմած՝ Արդուլ խանի հարեմում
 Լույսերն հանգել են վաղուց, չկա վոչ մի ձայն,
 Վարդաստանը հովի դեմ քնքուշ վարսերն եւ սանրում,
 Հովք բույրերն եւ նրա անում ցիր ու ցանո
 Սուսամբարը սփսփաց, կարծես լալիս եւ տըտում,
 Ու հառաչում հոգեթով բույրերով իրա,
 Լուսնի սինին վերեկից հալած արծաթ եւ թափում
 Շատրվանի շողշողուն ջրերի վրա:
 Մվազանի ջրերում որորվում եւ մի պարտեզ՝
 Զյունափրփուր ու չքնաղ շուշաններով լի,
 Այդ աստղերն են, յերկնքի արցունքները սիրակեղ,
 Վոր նախշել են ջրերի հստակ հայելին:

Վարսերն արձակ, ոթախում, լուսնի շողը յերեսին,
 Բաղամաձե աչքերի թարթիչները կախ,
 Թիկնել եւ լուռ նաջիրան ասեղնակար իր բարձին,
 Գլխում խոհեր անհամար ու սրտի մեջ վախ:
 Հեռուններից քաղաքի, հովի շուրթերին բեկ-բեկ,
 Հասնում եւ մի անցորդի տխուր բայաթին,
 Ու հեծկտում եւ կարծես նաջիրայի սրտի հետ
 Շատրվանը լուսաշող՝ խափար հայաթից:
 Ու հեծկտում եւ կարծես վարդանոցում բույրով լի,
 Թրթիռներով թախծալի սրտակեղեր յերգ,
 Ու տեսնում եւ կարծես նա ավազանի հայելին,
 Ու նրա մեջ որորուն սեպյա մի դեմք:

— Ո՛վ ստեղծող արարիչ—մըմնջում եւ նաջիրան,
 Փառքիդ, կամքիդ մատաղ յես ու քո գործը թյան,
 Թռչունին թե ես տվել, ոձերին ճար ու ճամբա,
 Մարդուն հանձնել ես մարդու անգութ գերություն—
 Ահա վստենեղ եմ ընկել, յես՝ փռչին քո վտարերի,
 Թե մեղք եմ գործում քո դեմ՝ տուր ինձ կրակի,
 Թե չե՝ փրկիր, աղատիր, մի թող իմ հոգին գերի,
 Մի թող ջահել իմ կյանքը խանր խորտակի...
 Մըմնջում եւ նաջիրան, լուսնի շողը յերեսին,
 Սիրտը ամպի մի քուլա ու աչքերը թաց,
 Մետաքսաթել վարսերը փռած մեջքին եւ ուսին...
 Դուռը բացվեց ու շեմքին խանր յերեսից:

Հազած յերկար մի կարա, ձեռքին թաղրեն սև սաթի,
 Ու կրքերից բռնկած ժպիտ շուրթերին,
 Վորպես յերկու կեռ խառնալ՝ կախած բեխերն արծաթե,
 Կանգնեց խանր տարփմանքի վայլը աչքերին:
 Հետո դանդաղ մոտեցավ. գողաց չքնաղ նաջիրան,
 Վորպես հոգմից սարսուռն դալարածյուղ ուռ,
 Վտրքի յեղավ ու կանգնեց ծեր խանի դեմ հանգիման,
 Աչքերը թաց ու հոգին քարերի պես լուռ:
 — Ցող եւ իջել սիրունիս վարդե ալյուրին, ինչո՞ւ,
 Ամպել եւ իմ սիրելին, յերկինքն իմ հոգու:
 Նաջիրային արդյոք ի՞նչ խորունկ մի վիշտ եւ տանջում,
 Ասա, վա՛րդս, այս ժամին ինչո՞ւ յես անքուն:

Ու կոացավ ծեր խանը նաջիրայի շուրթերին՝
 Ինչպես կարմիր վարդերին ձյուն իջներ հանկալած,
 Ու նաջիրան կարծես իր հոգու մոայլ ամպերի
 Վորտումով՝ դառնորեն հանկալած հեկեկաց:
 — Թույլ տուր, խան իմ, հեռանա քո հարեմից նաջիրան,

Նրա հայրը չորան ե գառների պես հեղ,
Նաջիրայի որբոցը յեղել ե հանդ ու չիման,
Աճել ե նա դաշտերի վայրի ծաղկի պես:
Աղի արցունքն աչքերին, սրտի մեջ վիշտ ու մրմուռ,
Քո վտարի հող Նաջիրան աղաչում ե, խա՛ն,
Նա կթռչի, կհանգի վշտամորմոր ու տխուր,
Թույլ տուր, խան իմ, հեռանա դժբախտ Նաջիրան:

6

Մռայվում ե ծեր խանը, մուժով լցվում ե հողին,
Ինչպես գիշերվա պահին սարը եյնալի,
Ու գայրույթը՝ վանդակած վաղրի նման ժուլեզին՝
Նրա կրծքի վանդակին դադար չի տալիս:
Մոնչում ե կրծքի տակ, կուրծքը յելնում ե իջնում,
Ցերակները ճակատի խփում են արագ,
Կարծես հողու մեջ նրա վայրագ մի ճիչ ե հնչում,
Վիրավոր մի զագանի ցնցող աղաղակ:
Բայց զսպում ե ծեր խանը իր գայրույթը կատաղի,
Ու դողդոջուն, հուզմունքով ասում ե նրան,
Մինչ թափում ե այտերին արցունք-աստղերը աղի,
Վշտամորմոր ու արտում դժբախտ Նաջիրան:

7

— Լսի՛ր, սիրուն, կմեռնի, չի դիմանա առանց քեզ,
Առանց արև, առանց ոգ խանը կմարի,
Խորշակահար իմ հողում սարերի հով դու ինչպես,
Վարդերի բույր դու ինչպես իրիկվա պահին:
Քեզ հանգերի, սարերի վայրի կարոտն ե քաշում,
Աղբյուրների զլլան այմաստ հայելին,
Իսկ իմ կյանքը գունաթափ ու ցրտահար մի աշուն,
Ուզում ե քո կենսատու բույրը վայելի:
Թարթիչներդ թուրի պես իմ սրտին եո խրել դու,
Նրանցով եմ շնչում յես, ապրում աշխարհում,
Քանի ցոլքը պատկերիդ լույս ե տալիս իմ հողուն՝
Պիտի մնաս, սիրելիս, դու իմ հարեմում,

8

Առաց, մռայլ հեռացավ Արդուլ խանը դառնացած,
Հողին հուզված՝ ալեծուփ ջրերի նման,
Յեւ խոհերին անձնատուր սանդուղքներով իջավ ցած,
Աչքերի դեմ շարունակ արտում Նաջիրան:
Դրսում պարտեզն եր շնչում ծաղիկներով բազմաբույր,
Ավազանը աստղերից դորդեր եր հյուսեի,
Վարդերի վառ շուրթերին գեփյունների նուրբ համբույր,
Իսկ լուսինը իր ճամբան վաղուց եր կիսել:
Շրջում եր նա մաախոհ, իր մտքերով որորուն,
Արդուլ խանը՝ սև ամպի քույայի նման,
Նրա վրա լուսինն իր արծաթ հայուցն եր ծորում,
Աչքերի դեմ շարունակ արտում Նաջիրան:

9

Մթնեց կարծես Լուսնկան, սչբի պայծառ բիրի պես
Մտավ ամպե կոպերի թարթիչների տակ,
Լուսածաղը խավարում փայլուն թերև իր ճոճեց,
Հեռվից լավեց զանգերի զվարթ աղաղակ:
Քաղաքի խուլ, հեռավոր փողոցներից զողանջով
Քարավաններն ուղտերի յեկան ու անցան,
Ու հեռացան, հեռացան, դարձան հեռվում շառաչող
Աղմկահույզ ջրերի ալիքների ձայն:
Յեւ ծուխի պես յերկնաձիգ, կտուրներից դեպի վեր,
Բարձրացավ մեղմ ու թախծոտ մրմունջն ազանի,
Վորպես աղերս, աղաչանք ե յերկյուղած ու կերկեր,
Վոր ալլահը նոր որվա չարը խափանի,

10

Յեւ լուսացավ Արևը մոսկեսապատ ուղտի պես
Կարծես ծնկի իջավ լուրթ յեռան պոռնգին,
Թափանցեց մի բազմերանգ, բարձր պատուհանից ներս
Ծիածանի գույներով փովեց հատակին:
Քնած եր դեռ Նաջիրան գունաթափ ու գալիահար,
Գանգուրները տարածված դեմքին ե ուսին,

Պատուհանից թափանցող ծիածանը գունավառ,
Փռվել էր լուռ, մարմարե, գունատ յերեսինս
Յեվ թվում էր՝ ունկնդիր վշտամորմոք մի կանչի,
Նրա կուրծքը թախիծով պիտի հառաչեր,
Յեվ թվում էր, վոր կամաց, նաջիրայի ականջին,
Յերգուծ եյին սրտահույզ յերկու յերգիչներ:

Զ ո Ր Ր Ո Ր Կ Յ Ե Ր Կ

1

Թ ի կնած թավիչ բարձերին, դեմը դեյլանն արծաթի,
Արդուլ խանը խոհերի ծովի մեջ անվերջ,
Ինչպես մռայլ մինարեն թանձր մշուշը պատի,
Ինչպես դեյլանը ծխի քուլաների մեջ:
Դեյլանի մոտ ծնկաչոք, հարեմի ծեր ներքինին
Նստել էր լուռ, սիրտը մութ կասկածներով լի,
Քանը կանչել է նրան, ու նա հայացքը գետնին,
Սպասում էր սրտագող նրա գեմ հիմի:
Սակայն ծխում էր նա դեռ, հոգին պղտոր ու հուզված
Վորպես ծուխով հագեցած ֆուրը դեյլանի,
Ու ներքինին փչում էր մեկ-մեկ կրակը մալած,
Վոր դեյլանը ծխի բիլ քուլաներ հանի:

2

— Ասա ինձ, շուն, շուտ ասա, լսվ էս հսկում իմ դռան,
Արդյոք ձվ ե սողացել իմ պատերից ներս:
Ասա, ինչո՞ւ յե այդպես թախծոտ դարձել նաջիրան,
Ծիշտը ասա, թե չե, շուն, կսպանեմ յես քեզ:
Ու հայացքը շեշտակի ուղղեց նրա աչքերին,
Վորպես արյունով ներկված մահաոխի՞ մի սուր,
Ահից գողաց, գունատովեց ու կարկամեց ներքինին:
— Դե շուտ, ել մի մտմտտ, ճիշտ պատասխան տուր
Բայց ներքինին լուռ էր դեռ, կարծես անից քարացած,
Հետո բացեց իր սիրտը, վորպես մութ գիշեր:
— Յերեկ, իրիկվա պահին, իմ տներ, իմ խան վողորմած,
Պարտեզ մտան յերգելով յերկու յերգիչներ:

3

— Նրանք յեկան, յերգեցին, լաց եր լինում՝ Նաջիրան,
 Թարթիչները ամպի պես կախած ջրերին,
 Կանգնել՝ եր նա՝ ջրափին թեքված ուռնու նման,
 Իր մտքերին, հույզերին, խոհերին գերի
 Ու յերբ յերգը վերջացավ, յերբ լուռ կախվեց յերեկոն,
 Մոտեցավ նա Զեյնալին, կանգնեց դեմ գիմաց,
 Թավիշ բողբոջը պատռած, վորպես վարդի մի կոկոն,
 Նա յերեսից ուռբանդը իջեցըրեց ցած,
 Իջեցըրեց ու նայեց Զեյնալի սև աչքերին,
 Այդ աչքերը փայլեցին, վառվեցին կարծես,
 Բայց վռնդեց Զեյնալին, խան, քո շունը, քո գերին,
 Վողորմած խան, բողբոջ՝ ինչ տեսել եմ յես:

4

Յեկվ կատաղած արձակեց խանը վայրագ աղաղակ,
 Վտաքի թռավ ու պատից մտրակը խնց,
 Ու մտրակը ոձի պես Արդուլ խանի ձեռքի տակ
 Ոձազալար ֆշշոցով ոգում պտտվեց:
 Իջավ սփած ներքինու կողերին ու վրտներին,
 Ու վրտում եր, աղերսում նա գետնատարած.
 — Պա՛ն, քո շունն եմ, գթա ինձ, քո ստրուկը, քո գերին,
 Բայց մտրակը բերանին իջավ կատաղած:
 — Շունը ագնիվ ե լինում, հավատարիմ, հողատար,
 Շունը ագնիվ ե հսկում իր տիրոջ դռան,
 Շունը մեղում, հաջում ե, յերբ տեսնում ե մի ոտաբը,
 Ու չի թողնում իր տիրոջ գույքը գողանան:

5

Քայց հոգնեցին, թուլացան բազումները ծեր խանը,
 Շարտեց նա մտրակը ներքինու վրա,
 Ինչպես թունավոր մի ոձ վերջին թոխքն իր անի՝
 Ու մտրակը ոձի պես փաթաթվեց նրան:

Իսկ ներքինին նվում եր ու տնքում եր նվաղած,
 Պանը շրջում եր հուզված, փնչում, բթմնջում,
 Ու զայրույթը, վորպես վազը՝ հազիվ վանդակից փախած,
 Ահեղ ձայնով վրտում եր, կանչում, մոռնում:
 Հետո խաղաղվեց կարծես նրա հոգին ալեկոծ,
 Նստեց, հանձնեց մտքերը դեպքին ծուխին,
 Բայց դեռ իր սիրտը լափող հոգու խորքերից մի բոց,
 Ժպիտ փռեց նրա ծեր դեմքին ու բեխին:

6

— Մոտ յեկ,—ասաց ժպտալով.—իզուր ծեծեցի յես քեզ.
 Աշխարհի մեջ, ներքինի, ուժով սեր չկա,
 Հեշտ ե տիրել յերկրներ մեծն Իսթանբուլի պես,
 Բայց վոչ մի դոբք չի տիրի սիրտը աղջկա:
 Լավ ե ինքս իմ ձեռքով, իմ իսկ աղջկա նման
 Քյարին անեմ, թող լինի կինը Զեյնալի,
 Թող բախտավոր լինի նա, իմ սիրելի Նաջիրան,
 Դրանով ել ծեր սիրտս ուրախ կլինի
 Գտիր, կանչիր Զեյնալին յեղբոր հետ այս իրիկուն,
 Ասա նրան բողբոջ՝ ինչպես ասացի,
 Կտամ նրան հող, այգի, կտամ նրան փող ու տուն,
 Թող արժանի լինի նա իրա սիրածին:

7

Հետո, կարծես թե հուզված, յերկարածիք մի շնչով
 Ծծեց ծուխը դեպքին կարտուով անհագ,
 Կարծես ուզում եր խեղդել իրա հուզմունքը ծուխով.
 Ու մորմոքները սրտի թաղել նրա տակ:
 Իսկ ներքինին ընկճված, հլու լուռ եր խանին,
 Ու նայում եր ակնապիշ աչքերին նրա.
 Կարծես ուզում եր հոգու վողջ խորհուրդները քամի.
 Կարծես ուզում եր նրա հոգին հասկանալ:
 — Կկանչես ե մի մուլա, վոր գա քյարինը անի,
 Իսկ Նաջիրան հենց հիմա թող գա ինձ այցի,
 Պատմիր նրան մեկ առ մեկ վողբումը իր խանի,
 Ել ասելիք չունեմ քեզ, հիմա հեռացիր:

Յեւ ներքինին զլիկոր, ծեծված, հուզված ու նկուն
 թողեց ոթախը խանի վորպես մի ստվեր,
 Աչքերի մեջ տխրութիւն, հոգում գարմանքը անհուն,
 Նա իր խանից չէր լսել այդպիսի բան դեռ
 Իսկ ոթախում դեռ ծխի բուլաները դեղին
 Բարդ-բարդ յեղնում էին վեր ու իջնում նորեն,
 Ամբոխվում էին ոգում, վորպես խոհերը խանի,
 Վորոնց ծայրը ով գիտե վորտեղ էր կորել...
 Ամբոխվում էին ոգում, հետո ցրվում, տարածվում
 Մթնշաղի կապտավուն շղարշի նման,
 Յերբ զեփյուռի նման մեղմ ոթախի դուռը բացում,
 Ներս է մտնում վշտահար, թախծոտ Նաջիրան:

Նա մոռնալ էր ու տրտում, վորպես աշնան առավոտ,
 Վորպես անձրևի պատրաստ յերկինքը ամպած,
 Կանգնել էր լուռ, անվստահ ոթախի փակ դռան մոտ,
 Հյուսերն արձակ, այտերը արցունքոտ ու թաց:
 — Իմ սիրունի աչքերը, թարթիչները թաց են դեռ—
 Ասաց խանը սիրտը լի թախի՞ծ ու հուզում,
 Գիշերն ամբողջ յերգել են յերկու ջահել յերգիչներ,
 Ու մորմոքել են գուցե նրան յերազում:
 Գիտեմ բոլորը արդեն, գիտեմ, սիրել ես նրան,
 Այն սեպչա ու սիրուն յերգիչ Ջեյնալին,
 Կարելի չէ հնարքով թռչել աստղերի վրա,
 Բայց վոչ մի մարդ չի շինի սրտի բանալին:

Իսկ Նաջիրան մոմի պես լուռ հալվում էր իր տեղում,
 Խանի քաղցր խոսքերից կարծես շանթահար,
 Նրա մարմնով կարծես թե սև ոձեր էյին սողում,
 Մնացել էր խոհերի ծովի մեջ չվար:
 — Գնա, վարդա, նրա հետ քյարին կանեմ այս գիշեր,

Գնա, բախտավոր յեղիւր, թող այդպես լինի,
 Արդեն կյանքիս մահաշունչ ծանր ձեռք է իջել,
 Բո բախտով ել իմ սիրտը ուրախ կլինի:
 Յեւ ոթախից դուրս յեկավ խանը թախծոտ ու հուզված,
 Մոռնալ, վորպես անթափանց ու խավար գիշեր,
 Իսկ Նաջիրան՝ արցունքոտ իր աչքերի դեմ կանգնած
 Տեսնում էր լուռ ու տխուր յերկու յերգիչներ:

Handwritten signature or mark.

Հ Ի Ն Գ Ն Ի Ո Ր Դ Յ Ե Ր Գ

1

Իջալ Իրանի վրա իրիկունը հերարձակի,
Ու ծխի պես թանձրացալ մութը կապտափուն,
Յեւ իրիկվա կերկերուն, թախժոտ աղանների տակ
Իր կրակները վառեց ամեն հյուղ ու տուն:
Յեւ իրիկվա կերկերուն թախժոտ աղանների հետ
Արդույ խանի պարտեղից բուրբեր բարձրացան,
Յեսամանը, շուշանը ու վարդենին բուրավետ
Իրենց բույրը սփռեցին ողում ցիր ու ցան:
Ու փրուզե լեռներից իջալ մեղմիկ ու թագուն
Սիրահարը վարդերի—գեփյուղը նրբին,
Թայրտացին ծառերին մռայլ չղջիկներն ու բուն,
Ստվերների նման սև, նրանց պես մթին:

2

Արդուլ խանի պալատում, ոթախներում, պարտեղում
Տիրում եր մի անսովոր աշխուժ յեռ ու զեռ,
Պանը կարծես անհանգիստ, հոգում թախիժ հուզում,
Իր հյուրերին՝ անհամբեր սպասում եր դեռ:
Իսկ Նաջիրան դեռ տրտում, մտամուր եր հաշ,
Թայրում եր իր սիրտը վորպես ծախ թև,
Յերբ բակ մտալ իր եշույ ծերունափառ մի մոլլա,
Մեկն ել լապտերը ձեռին՝ կողբից հեխհե.
Ու մինչ մոլլան յերերուն, շարժումներով անվստահ
Ծեր ներքինու ոգնությամբ իր եշից իջներ,
Մտերբ լի կասկածով, ու քայլերով անհատառտ՝
Պարտեղ մտան սրտահույզ յերկու յերգիչներ:

3

Յեկան, բարձրացան նրանք սանդուղքներով դեպի վեր,
Բացվեց դուռը նրանց դեմ խանի ոթախի,
Ու խանի դեմ Զեյնալի սիրտը կարծես թե հալվեւ,
Այդ ամթից եր արդյոք, թե՛ նրա վախիդ,
Ու ներս կանչեց ծեր խանը յերգիչներին այդ յերկու՝
Աչք ածելով Զեյնալին վոտքից մինչ գլուխ,
Նրա հստակ աչքերում զգաց կրակը հոգու,
Զգաց թախժոտ յերգերի շունչը սրտաբուխ:
—Նստեք,—ասաց ծեր խանը, Ու լուռ նստեցին նրանք
Արդեն բարձերին թիկնած մուլի դեմ զիմաց:
Զեյնալի մունջ կրճքի տակ բորբոքվել եր մի կրակ,
Ու նա ամբողջ իր մարմնով հանկարծ սարսռաց:

4

—Տղաս, ուրախ զգա քեզ, հալալ քեզ իմ Նաջիրան,—
Ասաց խանը նայելով դեմքին Զեյնալի,—
Նրա հետ քեզ այս գիշեր կսպասեմ անպայման,
Հիմա մի բան յերգեցեք քույրը, սրտալի:
Իսկ Նաջիրան պարտեղում, ավազանի յեղերքին
Լաց եր լինում սիրտը խոր սարսափներով լի,
Տարածվեցին յերբ տխուր թրթիռները հին յերգի,
Ու միացան պարտեղի թովիչ բույրերին:
Ու մինչ արցունքն աչքերին մորմուռում եր Նաջիրան,
Ականջն յերգի մահաշունչ տխուր կարկաչին,
Աղախինը մոտեցալ սահող ստվերի նման,
Ու ինչ վոր բան շշնջաց նրա ականջին:

5

Ասաց, շտապ հեռացալ վորպես հովը, վոր կամաց
Չոր սաղարթները շոյում, անցնում ե արագ,
Ու Նաջիրան մնաց լուռ, սարսափներով քարացած,
Իր կոկորդի մեջ խեղդած ճիչ ու աղաղակ,
Իսկ յերգը դեռ զեղեղում ու տարածվում եր ողում,

Մտակեղեք ու հուզիչ, վորպես մահվան բոթ,
 Ու թրթիռները յերգի մի սիրտ եյին ծըլատում,
 Աւազանի աստղալի շինջ ջրերի մոտ:
 Ու թրթիռները կարծես յուսնի արծաթ շողերում
 Սառում, թափում եյին վար, վորպես արցունքներ,
 Վոր թափվում եր միտլար շատրվանը ջրերում,
 Վորպես պայծառ, շողշողուն բյուրեղյա ակներ:

6

Այնտեղ յերգում եյին դեռ Ու յերգի տակ որորուն
 Վորորում եր ծեր մոլան թաղերն սև սաթի,
 Յերբ մի պառավ վառ չայի բաժակները գույնգուլյն
 Մեջտեղ զրեց սինիով փայլուն, արծաթի:
 Ու յերբ յերգը ավարտվեց, խանը դարձավ Ջեյնալին,
 —Այրես, տղաս,—ասաց նա,—բախտավոր լինես,
 Ու ծաղկազարդ մի բաժակ մեկնեց նրան՝ թեյով լի,
 Վոր հալոցքի պես վռսկու ծփում եր կարծես:
 —Նաջիրային ներս բերեք,—կանչեց խանը սրտաբաց,
 Թող գա, նստի, այս գիշեր պսակն ե նրա:
 Ու Ջեյնալի սիրտը խոր թռչունի պես թալտաց,
 Ու ջերմություն զգաց նա այտերի վրա:

7

Սակայն չկար Նաջիրան, նրան փնտռում եյին դեռ,
 Ահից դեղնել եր արդեն ծերուկ ներքինն,
 Մերտը լի եր յերկյուղով, դողում եյին վրտ ու ձեռ,
 Աղերսում եր վոր նրան մի կերպ գտնեյին:
 Արդուլ խանի պալատում խառնվել եյին իրար,
 Փնտռում եյին ամեն տեղ, ամեն մի անկյուն,
 Սակայն իզուր, Նաջիրան չեր յերևում ու չկար,
 Վողջ պալատը հագել եր վիշտ ու տխրություն:
 Իսկ շատրվանը դրսում լուսնի արծաթ շողերում
 Հեկեկում եր ու թափում աստղե արցունքներ,
 Վորոնք թափվում եյին լի ավազանի ջրերում,
 Վորպես պայծառ, շողշողուն բյուրեղյա ակներ:

8

Յեվ մինչ փնտռում եյին դեռ Նաջիրային պալատում,
 Ջեյնալը լուռ դատարկեց բաժակը չայի,
 Նրա ծովի պես փրփրած հոգում սիրտն եր թալտում,
 Ինչպես փոթորկի պահին թևերը ճայի:
 —Յերգիր,—ասաց ծեր խանը,—մենակ յերգիր այս անգամ,
 Թող քո յերգի դողանշով գա քո Նաջիրան—
 Յեվ բեխերի տակ կարծես կախվեց ժպիտ մի տարտամ,
 Ու սպընքեց կարծես նա կտավի նման:
 Բայց սարսափից չովեցին սև ուղեքը Ջեյնալի,
 Ջայնը խզաց, յերգի տեղ լավեց թույլ նվոց,
 Ու կոկորդից վարդագույն ու վառ արյուն եր գալիս,
 Վորպես սրտում կուտակված սիրտ ալրոդ բոց:

9

Մինչ Սաֆարը հեկեկում, համբուրում եր Ջեյնալին,
 Քարացել եր իր տեղում արդեն ծեր մոլան,
 Յեվ քրքջում եր խանը չարախինդ ու սրտալի:
 —Ե՛յ, կանչեցեք, հարսնիք ե, թող գա Նաջիրան:
 —Ե՛յ, կանչեցեք,—գլի պես հռհռում եր խանը ծեր,—
 Թող գա, թող գա, այս գիշեր պսակն ե նրա:
 Մինչ այդ յերկու յերգիչներ արդեն տեղից բարձրացել,
 Գնում եյին զլիսիոր՝ փաթաթված իրար:
 Մինչ շատրվանը այնտեղ, լուսնի արծաթ շողերում
 Հեկեկում եր ու թափում աստղե արցունքներ,
 Թողին պարտեզը խանի խորունկ մի վերջ սրտերում,
 Ու հեռացան արցունքով յերկու յերգիչներ:

10

Առավոտյան Ջեյնալը եր չտեսավ վառ արփին,
 Սառել եյին վարդաբույր շուրթերը նրա,
 Իսկ խանի վառ պարտեզի ավազանի յեղիքին
 Գտան մետաքս մի ռուբանդ ու մի չաղըրա:
 Ու ծառաները վշտով ու արցունքոտ աչքերով

Յեւլ դերվիշը ավարտեց, Ու մորուքին ձյունափռ
 թափեց, վշտի, թախիծի դառը արցունքներ,
 Հառաչեցին նրա հետ՝ լսողները վշտահար,
 Բազմութիւնը քարացած սպասում էր դեռ
 — Դերվիշ, ինչո՞ւ յետ լալիս, բնչն ե տանջում քո հոգին,
 — Դերվիշ, ինչո՞ւ յետ մոռյլ կախված ամպի պես.
 — Դերվիշ, ո՞վ ե, արդո՞ք, ո՞վ ծնունդ տվի այդ յերգին,
 Վոր մորմորով ու վշտով պատեց մեզ ու քեզ,
 Յեւլ գլխաբաց, զոգրված, մազերին հովից ցեր ու ցա՛ն,
 Միւրտը հանձնած խոհերի թանձր մշուշին,
 Արցունքախեղդ կոկորդով շշնջաց նա մեղմաձայն.
 — Այդ Զեյնալը յերաբայրն եր դժբախտ դերվիշն՝

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0362701

ԳԻՆԸ 50 ԿՈՊ.
ԿԱԶՄԸ 25 ԿՈՊ.

53 868

Դ. ՏԱՐՅԱՆ
ԴՅՈՒՆԱՐԱ
Դիւ ՏՏՐ Արմենի, Զրիւան,